

Obraz a slovo

M. Martinček – L. Novomeský: Nezbadaný svet. Bratislava, SVKL 1964.

V poslednom období sme poznali Ladislava Novomeského ako básnika poém – poém spomienok a svedectiev. Po mnohoročnom nútenom odmlčaní sa jeho návrat do literatúry uskutočnil v znamení diskrétného, nehlučného, ale o to dôraznejšieho podčiarknutia kontinuity medzi mladosťou (*Do mesta 30 minút*, 1963) a búrlivými časmi literárnej avantgardy (*Vila Tereza*, 1963). Moment spomienky a svedectva spojil do organického celku minulosť a prítomnosť básnika, ktorý dnes spolu s nemnohými ďalšími reprezentuje vedomie súvislostí medzi „revolúciou poézie a poéziou revolúcie“. Čakalo sa na jeho ďalšie slová. Trpká skúsenosť z posledného desaťročia musela vydať ďalšie dôkazy o identite básnikovho slova – „verše navyše“ o nutnosti poézie, s ktorou – v nej a pri nej – niesol svoj tragický údel.

V minulom roku prihlásil sa básnik znova. Dvoma zbierkami. Svedectvo *Stamodtiaľ a iné* (1964), s prepúšťacím listom vážna, obeť politickej zločiny, a zbierkou básnických miniatúr *Nezbadaný svet*. Obe charakterizuje pocit zúženého priestoru, tlak vymedzených horizontov. V prvej zbierke z donútenia, v druhej z vlastného rozhodnutia a z vnútornej nutnosti. Tento dvojramenný „horror vacui“ mal nepriamy vplyv na skonzenzovanie poetického slova. Tiesnivý pocit z niekoľkých štvorcových metrov prekonával autor viacdimenzionalnosťou poetickej výpovede, hutným slovom, ktorého špecifická váha sa mnohonásobne zväčšila. Preto nemusel siahnuť k pásmu – poéme. Stačila mu báseň a básnická miniatúra. Čas, v ktorom „nečas zákerný / do poslov bodal bod a bodky“, naučil Novomeského, ako sa môže „sám seba podať na dlaní“.

Zbierka básnických miniatúr *Nezbadaný svet*, voľných pendantov k umeleckým fotografiám Martina Martinčka, je album Novomeského poetického mikrokozmu. Nie sú to jednoduché sprievodné texty k vynikajúcim fotozáberom detailov dreva – úlomkov, rezov a samorastov. Novomeského poézia sa tu stala cestovným denníkom do dosiaľ literárne málo exploatovaných priestorov nezbadaného sveta prírody. Básnik tu lúšti hieroglyfy tvarov, ktoré unikajú pozornosti. Nevidenú poéziu tohto samosvojského kúta skutočnosti chápe ako rovnocennú zložku poézie bezbrehých dialav, ktorá ho vedela vždy očariť. So zbystreným zrakom, s prekvapeným pohľadom pútnika do neznáma vidí veci, ktorých zmysel je na pohľad sporný a nezaraditeľný.

Novomeského básnické miniatúry fantasticky všedného sveta prírodných tvarov majú v zbierke dve vrstvy. Na prvom pláne vidí náhodné tvary dreva, ako zástupky sveta ľudí. Prírodné formy chápe ako súčasť vnímateľnej reality, reality podľa ľudskej miery. Preto tieto tvary antropomorfizuje. Nachádza v nich obdoby s ľudskými bytosťami. Na pláne druhom, ktorý sa neustále polemicky tlačí do popredia, necháva sa básnik unášať hlbokým zmyslom „veci bezzmyselnej“. Poddáva sa sugesciám nepredmetnej skutočnosti zlomkov prírodných tvarov. V podtexte i navonok polemizuje s utilitárno-predmetnými hľadiskami, s pomyselným oponentom, ktorý by chcel vidieť v panenskom vesmíre vecí „o seba“ čisto úžitkové zretele.

Poéziou v zbierke *Nezbadaný svet* Novomeský rázne narušil vizuálne konvencie. Rozšíril radikálne svoju poetickú obrazovosť na nevidené a nevidané priestory. Sám seba

podal na nepredmetnej „dlani“ prírody. Sústreďenie na detail, na prieskum terénu, ktorý vedelo doteraz využiť iba nepredmetné výtvarné umenie, neznamená len „zvizuálnenie“ Novomeského poetiky. Znamená aj podstatné rozšírenie jeho básnického obzoru. Je to expanzia smerom dovnútra, k novým dimenziám skutočnosti, smerom k bodu, z ktorého

*veci stokrát známe
zjavia ti čudesné a nikdy nevídané*

Týmto vydal svedectvo o neutuchajúcej revolučnosti svojho chápania avantgardnej poézie, o permanentnom množení poetickej skutočnosti, o umeleckej legitimitate nepredmetných tvarov, o úsilí zmocniť sa bodu, z ktorého môže ponímať mnohorozmernú realitu v jej premenlivej jednote.

(Kulturná tvorba, 1965, č. 12).